

Svatební košile

...

Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
Do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.

...

A slyš, na zaspí kroků zvuk
a na okénko: ťuk, ťuk, ťuk!
„Spíš, má panenko, nebo bdíš?
Hoj, má panenko, tu jsem již!
Hoj, má panenko, co děláš?
A zdalipak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?“

„Ach můj milý, ach pro nebe,
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!“

„Ho, nech modlení - skoč a pojd',
skoč a pojd' a mě doprovod';
měsíček svítí na cestu:
já přišel pro svou nevěstu.“

„Ach proboha, ach co pravíš?
Kam bychom šli - tak pozdě již!
Vítr burácí, pustá noc,
počkej jen do dne - není moc.“

„Ho, den je noc, a noc je den -
ve dne mé oči tlačí sen!

Dřív než se vzbudí kohouti,
musím tě za svou pojmuti.
Jen neprodlévej, skoč a pojd',
dnes ještě budeš moje choť!“

Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítí z vysoka
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jediné.

A on tu napřed - skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavylí,
když ty pocestné zvětřili;
a vyli, vyli divnou věc:
žetě nablízku umrlec!

„Pěkná noc, jasná - v tu dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zvíš, jsou tobě blíž -
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? Tys se mnou,
a oko boží nade mnou. -
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdrav je tvůj otec?
Tvůj otec a tvá milá máť,
a ráda-li mě bude znát?“

„Moc, má panenko, moc se ptáš,
jen honem pojd' - však uhlídáš.
Jen honem pojd' - čas nečeká,
a cesta naše daleká.
Co máš, má milá, v pravici?“

„Nesu si knížky modlicí.“
„Zahod' je pryč, to modlení
je těžší nežli kamení!
Zahod' je pryč, ať lehce jdeš,
jestli mi postačiti chceš.“

Knížky jí vzal a zahodil,
a byli skokem deset mil.

...

„Pěkná noc, jasná - v tento čas
mrtví s živými chodí zas;
a nežli zvíš, jsou tobě blíž -
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? Tys se mnou,
a ruka Páně nade mnou. -
Pověz, můj milý, řekni jen,
jak je tvůj domek upraven?
Čistá světnička? Veselá?
A zdali blízko kostela?“

„Moc, má panenko, moc se ptáš,
však ještě dnes to uhlídáš.
Jen honem pojd' - čas utíká,
a dálka ještě veliká.
Co máš, má milá, za pasem?“

„Růženec s sebou vzala jsem.“
„Ho, ten růženec z klokočí
jako had tebe otočí!
Zúží tě, stáhne tobě dech:
zahod' jej pryč - neb máme spěch!“

Růženec popad, zahodil,
a byli skokem dvacet mil.

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;
a po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:
dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěť v potoce
pohřební píseň skřehoce. -

A on vždy napřed - skok a skok,
a jí za ním již slábne krok.
Ostřice dívku ubohou
břitvami řeže do nohou;
a to kapradí zelené
je krví její zbarvené.

...

„Jen pojd' a pospěš, děvče mé,
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. -
Co to máš na té tkaničce
na krku na té tkaničce?“

„To křížek po mé matičce.“
„Hoho, to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě - a mě nejinak,
zahod' to, budeš jako pták!
Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil. -

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

„Hoj, má panenke, tu jsme již!
Nic, má panenke, nevidíš?“

„Ach proboha, ten kostel snad?“

„To není kostel, to můj hrad!“

„Ten hřbitov - a těch křížů řad?“

„To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenke, na mě hled'
a skoč vesele přes tu zed'!“

„Ó nech mne již, ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!“

„Nic se, má milá, nic neboj!
Veselo u mne, všeho hoj:
masa dost - ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! -
Co máš v uzlíku, má milá?“

"Košile, co jsem ušila.“

„Netřeba jich víc nežli dvě:
ta jedna tobě, druhá mně.“

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.
„Nic ty se neboj, na mě hled'
a skoč za uzlem přes tu zed'.“

„Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
skoč a ukaž mi cestu zas!“

Skokem přeskočil ohradu,
nic nepomyslel na zradu;
skočil do výše sáhů pět -
jí však již venku nevidět:
jenom po bílém obleku
zablesklo se jest v útěku,
a schrána její blízko dost -
nenadál se zlý její host!

Stojít tu, stojí komora:
nizoučké dvěře - závora;
zavrzly dvěře za pannou
a závora jí ochranou.
Stavení skrovné, bez oken,
měsíc lištami šel jen;
stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně - umrlec.

Hoj, jak se venku vzmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí a kolem klapají
a takto píseň skuhrají:

„Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdos nedbal o duši!“
A tu na dvěře: buch, buch, buch!
burácí zvenčí její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závora!“

A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,
sbírá se, hlavu pozvedá
a půlkolem se ohlédá.

„Bože svatý, rač pomoci,
nedej mne ďáblu do moci! -
Ty mrtvý, lež a nevstávej,
pánbůh ti pokoj věčný dej!“

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. -

A tu poznovu - buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!“

A na ten hřmot a na ten hlas
mrtvý se zdvihá z prkna zas
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

„Spas duši, Kriste Ježíši,
smiluj se v bídě nejvyšší! -
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pánbůh tě potěš - a mne též!“

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. -

A znova venku: buch, buch, buch!
a panně mizí zrak i sluch!
Vstávej, umrlče, hola hou,
a podej mi sem tu živou!

Ach běda, běda děvčeti!
Umrlý vstává potřetí
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.
„Maria Panno, při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti,
z té moci zlé mě vyprosti.“

Polednice

...
Pojď si proň, ty polednice,
pojď, vem si ho, zlostníka!“
A hle, tu kdos u světnice
dvěře zlehka odmyká.

Malá, hnědá, tváři divé
pod plachetkou osoba;
o berličce, hnáty křivé,
hlas - vichřice podoba!

„Dej sem dítě!“ - „Kriste Pane,
odpuť hříchy hříšnici!“
Div že smrt jí neovane,
ejhle tuť - polednici!

Ke stolu se plíží tiše
polednice jako stín:
matka hrůzou sotva dýše,
dítě chopíc na svůj klín.

A vinouc je, zpět pohlíží -
běda, běda dítěti!
Polednice blíž se plíží,
blíž - a již je v zápětí.

Již vztahuje po něm ruku -
matka tisknouc ramena:
„Pro Kristovu drahou muku!“
klesá smyslů zbavena.

...

Zlatý kolovrat

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede z lesa pán,
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
jede sám a sám.

...
Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede zase pán;
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
přímo k chaloupce.

...
„Pojď již, Dorničko naše, pojď,
aby se nehněval tvůj choť;
až budeš v lese na rozhraní,
na domov nevzpomeneš ani -
pojď jen honem, pojď!“

„Matko, matičko, řekněte
nač s sebou ten nůž berete?“ -
„Nůž bude dobrý - někde v chladu
vypíchнем oči zlému hadu -
pojď jen honem, pojď!“

„Sestro, sestřičko, řekněte,
nač tu sekeru nesete?“
„Sekera dobrá - někde v keři
useknem hnáty lité zvěři -
pojď jen honem, pojď!“

...

A když již zašly za tu chvoj:
„Nic ty se, dcero má, neboj,
však jsi podobna té tam právě
jak oko oku v jedné hlavě -
neboj ty se nic!“...

Vodník

...
A potřetí buch buch! zase,
když se šeřil ranní svit:
„Pojď již domů, ženo moje,
dítě pláče, dej mu pít!“
„Ach matičko, muka, muka -
pro děťátko srdce puká!
Matko má, matičko zlatá,
nech mne, nech mne zase jít!“-

„Nikam nechod', dcero moje,
zradu kuje vodní vrah;
ač že péči máš o dítě,
mně o tebe větší strach.
Vari, vrah, do jezera,
nikam nesmí moje dcera;
a pláče-li tvé děťátko,
přines je sem na náš práh.“

Na jezeře bouře hučí,
v bouři dítě nařiká;
nárek ostře bodá v duši,
potom náhle zaniká.

„Ach matičko, běda, běda,
tím pláčem mi krev usedá;
matko má, matičko zlatá,
strachuji se vodníka!“...

Záhořovo lože

...

„Nic ty se nerouhej milosti boží!
Dříve než jsem viděl den života prvý,
zapsán jsem peklu otce svého krví
klamem ďábelským - pro pozemské
zboží.

Milost boží velká, a znamení kříže
zlámet' i strašlivé pekelné mříže,
porazí satana se vši jeho mocí!
Milost boží velká, ta ráčí dáti,
že se slabý poutník co vítěz navrátí,
dobuda zápisu z pekelné noci.“ –

Holoubek

Okolo hřbitova
cesta úvozová;
šla tudy, plakala
mladá, hezká vdova.

Plakala, želela
pro svého manžela:
neb tudy naposled
jej doprovázela. –

...

Okolo hřbitova
veselejší cesta:
jedou tudy, jedou
ženich a nevěsta.

Byla svatba, byla
hlučná a veselá:
nevěsta v objetí
nového manžela. ...

Dceřina kletba

Což jsi se tak zasmušila,
dcero má
což jsi se tak zasmušila?
Veselá jsi jindy byla,
nyní přestal tobě smích!

„Zabila jsem holoubátko,
matko má,
zabila jsem holoubátko -
opuštěné jediňátko -
bílé bylo jako sníh!"

Holoubátko to nebylo,
dcero má,
holoubátko to nebylo -
líčko se ti proměnilo
a potrhán je tvůj vzhled!

„Och, zabila jsem děťátko,
matko má,
och, zabila jsem děťátko,
své ubohé zrozeňátko -
žalostí bych poslala hned!"

A co míníš učiniti,
dcero má,
a co míníš učiniti,
kterak vinu napravit
a smířiti boží hněv?

„Půjdu hledat květu toho,
matko má,

půjdu hledat květu toho,
kterýž snímá viny mnoho
a vzbouřenou chladí krev."

A kde najdeš toho květu,
dcero má,
a kde najdeš toho květu
po všem široším světě,
v které roste zahrádce?

„Tam za branou nad vršíkem,
matko má,
tam za branou nad vršíkem,
na tom sloupu se hřebíkem,
na konopné oprátce!"

A co vzkážeš hochu tomu,
dcero má,
a co vzkážeš hochu tomu,
jenž chodíval k nám do domu
a s tebou se těšil?

„Vzkazuji mu požehnání,
matko má,
vzkazuji mu požehnání -
červa v duši do skonání,
že mi zrádně mluvívál!"

A co necháš svojí matce,
dcero má,
a co necháš svojí matce,
jež tě milovala sladce
a draze tě chovala?

„Kletbu zůstavuji tobě,
matko má,
kletbu zůstavuji tobě,
bys nenašla místa v hrobě,
žes mi z vůli dávala!"

Poklad

...
„Hoj, ty chýže, sprostá chýže,
brzy měj se dobře tady!
Co mě k tobě nyní víže?
Nenalézám v tobě vnady!
...

A hle, stříbro matka nese!
Dítě se tu na ni třese:
„Mama!“ volá, „mama, mama!“
chytajíc ji ručinkama.
„Mlč, synáčku, mlč, mlč, hochu,
počkej tuto jenom trochu,
hned tu bude zase mama!“

...
Běda, běda! Zde to není!
Tělo klestím rozervané,
nohy trním probodané -
darmo všecko klopotění,
vchodu již nalézti není!

...
„Ach běda mi! Běda, běda!
Ach mé dítě, kde jsi, kde jsi?
Kde tě najdu, dítě drahé?!
Dítě drahé - drahé - drahé!“
blízkými to hučí lesy. ...

Vrba

...
„Slyšíš, matko, ty Víš mnoho:
víš, co potkati má koho,

víš, kde se čí nemoc rodí,
kudy smrtná žena chodí.

Pověz ty mi zjevně nyní,
co se s mojí paní činí?

Večer lehne zdráva, svěží,
v noci tělo mrtvo leží,

ani ruchu, ani sluchu,
ni zdání o jejím duchu;

studené jest její tělo,
jak by zpráchnivěti chtělo." -

...
„Ó běda mi, běda, běda,
paní zabil jsem nevěda,

a z děťátka v tuž hodinu
učinil jsem sirotinu!

Ó ty vrbo, vrbo bílá,
což jsi ty mne zarmoutila!

Vzalas mi půl živobytí:
co mám s tebou učiniti?" -
...

Karel Jaromír Erben: Prostonárodní české písně a říkadla (1864) – výběr ukázek

Pověz mi, můj milý, proč tě přikovali?
Pro tebe, má milá, že mi tě nepřáli.
(z Berounska a z Klatovska);

Pověz mně, má milá,
kudy je cesta k vám?
(z Plzeňska).

Už je malá chvilka do dne,
pojď, má milá, vyprovod' mne;
pojď, má milá, pojď,
pojď, mne vyprovod'
(z Bydžovska),

Ach, neplač pro mne,
pojď raděj se mnou
(z Plzeňska)

Počkej, počkej, má milá!
zastřelím ti jelena:
aby se ti zalíbila
kamizolka zelená
(z Prácheňska)

mlč, děťátko, neplakej,
neplakej, ...
(ukolébavky)

Až já půjdu z krčmy,
moje ženo, mlč mi!
až já půjdu opilej,
ty mne, ženo, podpírej.
(Chůze z krčmy – pijácká píseň z Budějovicka)

Nic se vy nebojte
(Panna a pekelní páni)

Neboj ty se neboj,
můj nejmilejší.
(Čeho se báti?)

O plat nic ty se nestarej
(Kovářovic Kačenka)

Běda nám, běda!
koupil nás Breda:
z bohatejch sedláků
nadělá žebráků,
běda nám, běda!
(z Hradecka)

„Hoj, otevřte tovaryši!
vezu vám tělo i s duší!“
(Dáblova nevěsta – náboženská rozpravná
píseň z Prahy)

Vari, vari, vari ode mne,
já byla ve mlejně;
vari, vari, vari ode mne,
mně se chce spát:
mlela jsem pšeničku,
můj zlatej Jeničku;
vari, vari, vari ode mne,
mně se chce spát!
(z Prácheňska)

Což se mně, má milá,
hezká zdáš!
(z Berounska)

Což pak se, má milá, domníváš,
že jsi ty sama v světě?
(z Budějovicka)

Což je ta stezička ouzká,
kterou jsem chodíval!
což je ta panenka hezká,
kterou jsem miloval.
(z Budějovicka a z Plzeňska)

začátek písně s apostrofou

**Ach cestičko, cestu ušlapaná,
ach cestičko k mej milej!
(z Klatovska)**

**Ach cestu, cestu uzoučká!
pude-li po ni Ančička
(z Budějovicka)**

začátky s určitými slovesnými tvary, které se objevují v lidových písních

**Byla jest louka zelená,
slzavou rosou skropená.
(z Budějovicka)**

**Byla panna Maria přechistá,
měla tři vlastní sestřičky
(říkadla v nemocech – z Berounska)**

**Měla jsem milého chlapce,
což je po něm, když mne nechce?
(z Hradecka)**

**Měla jsem milého švárného,
nebylo mu v světě rovného;
(z Berounska)**

předložkové konstrukce

**Okolo javora
teče voda
(z Tábořska)**

**Okolo Kolína
je pěkná rovina...**

Okolo Třeboně...

Okolo Hradce...

Okolo Frýdku...